

การทำวิจัยภาคสนามในช่วง สถานการณ์โควิด -19

ชาญณรงค์ บุญหนุน

ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ ม.ศิลปากร จ.นครปฐม

งานวิจัยภาคสนาม

01

พระสงฆ์ไทยในอนาคต : บทสำรวจ
เบื้องต้นว่าด้วยความเปลี่ยนแปลง
(ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร,
2551)

02

โครงการวิจัยเพื่อรายงานข้อสังเกต
เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวโน้มจำนวนและ
คุณภาพของพระสงฆ์ในชนบท
ประเทศไทย (2550)

03

การลดจำนวนลงของพระสงฆ์ไทย
และผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาใน
อนาคต (วารสารพุทธศาสน์ศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 18,3
(กันยายน-ธันวาคม 2554)

วัตถุประสงค์

01

เพื่อสำรวจข้อมูลในเชิงสถิติ
เกี่ยวกับการลดจำนวนของ
พระสงฆ์ในประเทศไทย
โดยรวม

02

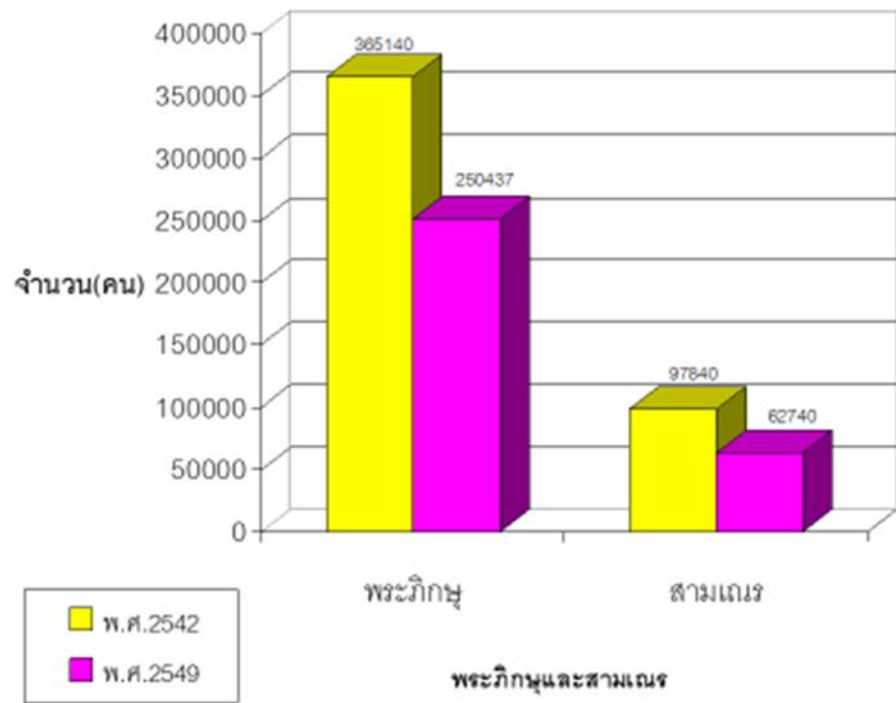
เพื่อสำรวจข้อมูลในเชิงคุณภาพ
ว่า การลดจำนวนลงของ
พระสงฆ์เกี่ยวข้องกับปัจจัย
แวดล้อมหรือสาเหตุใด

03

เพื่อเสนอข้อสังเกตเบื้องต้นและ
ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางใน
การแก้ปัญหาในระดับนโยบาย
เกี่ยวกับการลดจำนวนและ
คุณภาพของพระสงฆ์ในชนบท

วัน เดือน ปี	การดำเนินการ	ผลของการดำเนินโครงการ
15 สิงหาคม 2550 – 10 กันยายน 2550	<ol style="list-style-type: none"> 1.สำรวจข้อมูลทางสถิติจากแหล่งข้อมูลของทางราชการ 2. สํารวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3. สัมภาษณ์ผู้บริหารคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องในบางพื้นที่ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนของพระสงฆ์ทั่วประเทศ 2. กำหนดลักษณะแนวโน้มที่อาจเป็นปัญหาและแนวทางแก้ไขเบื้องต้น
11-15 กันยายน 2550	<ol style="list-style-type: none"> 1.วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานการสำรวจเบื้องต้น 2. เขียนรายงานการวิจัย 	ร่างรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
16-30 กันยายน 2550	<ol style="list-style-type: none"> 1. สํารวจข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อปรับปรุงแก้ไขรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ๒. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ 	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนภูมิแสดงจำนวนพระภิกษุและสามเณร ปี 2542 และ 2549

พื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม

1. วัดในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี
จำนวน 2 แห่ง
2. วัดในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่
จำนวน 2 แห่ง

บุคคลที่ขอสัมภาษณ์

- 1.พระนิสิต ชั้นปีที่ 4 คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 2.เจ้าคณะตำบลตบหู อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี
- 3.รองเจ้าคณะอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี
- 4.พระมหาบุญช่วย สิริธโร (ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่)
- ๕.รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์
- ๖.คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๗.พระไพศาล วิสาโล วัดป่ามหาวัน อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ
- ๘.อาจารย์ ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร
- ๙.พระศรีวรเวที รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี
- ๑๐.สามเณรเสกสรรค์ สิทธิวัน วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่

งานวิจัยที่มีผลกระทบต่อสังคม

thaipublica.org/2013/12/monastery-institution-2/

THAIPUBLICA	พระภิกษุและสามเณร	วัดที่มีพระสงฆ์
2647	341,687	33,902 (10.07%)
2648	340,535	34,331 (9.91%)
2649	313,267	34,654 (9.03%)
2550	328,288	35,271 (9.30%)
2551	321,604	35,616 (9.02%)
2552	333,876	36,412 (9.16%)
2553	349,627	37,075 (9.43%)
2554	352,709	37,331 (9.44%)
2555	355,295	37,713 (9.42%)

จำนวนพระภิกษุและสามเณรที่ลดลงกับจำนวนวัดที่เพิ่มขึ้นเป็นสิ่งที่สวนทางกัน สะท้อนว่าจำนวนของพระสงฆ์และสามเณรต่อหนึ่งวัดมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ และมีแนวโน้มที่จะลดลงมากขึ้นอีกในอนาคต เนื่องจากจำนวนของสามเณรซึ่งเป็นศาสนทายาทมีแนวโน้มลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามในปี พ.ศ. 2550 ของ ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน อาจารย์ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้เขียนลงวารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน-ธันวาคม พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นการสำรวจวัดในจังหวัดเชียงใหม่ 10 วัด จังหวัดอุบลราชธานี 6 วัด และจากการสัมภาษณ์เจ้าคณะตำบลในจังหวัดกาญจนบุรีหนึ่ง และจังหวัดอุทัยธานีอีกกรหนึ่ง พบสภาพปัญหาที่เป็นไปในแนวทางเดียวกับสถิติข้างต้นดังต่อไปนี้

การวิจัยภาคสนาม

- ◇ ชื่อโครงการวิจัย : การปฏิรูปตนเองเพื่อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม
หลากหลายวัฒนธรรมของพุทธศาสนิกชนไทย
- ◇ ชื่อนักวิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชาญณรงค์ บุญหนุน
- ◇ ปีงบประมาณ : 2562

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทัศนะของพุทธศาสนิกชนไทยเกี่ยวกับประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันกับ “ผู้อื่น” ที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ภาษา ความเชื่อทางศาสนาและอุดมการณ์ทางการเมือง ในที่นี้จะเน้นกรณีการอยู่ร่วมกับศาสนิกชนที่มีความเชื่อแตกต่างกัน
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและท่าทีของพุทธศาสนิกชนไทยในกรณีการรณรงค์เรียกร้องให้บัญญัติพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญและอื่น ๆ ในฐานะกรณีตัวอย่างที่แสดงถึงความไม่สอดคล้องกับการยอมรับเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม
3. เพื่อสำรวจและประเมินความคิดและแนวทางการปฏิรูปตนเองเพื่อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมประชาธิปไตยที่ยอมรับความหลากหลายทางอัตลักษณ์ของบุคคล สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของมนุษย์ทุกคนภายในรัฐ

กลุ่มประชากรเป้าหมาย

ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 10 คน

อาจารย์ นักวิชาการด้านพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา 22 รูป/คน นักศึกษา จำนวน 3 คน พุทธศาสนิกชนทั่วไป 6 คน

รวมทั้งสิ้น 31 คน

พระภิกษุระดับพระสังฆาธิการ จำนวน 6 รูป

ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่ง จำนวน 6 รูป

พระนักศึกษា ๓ รูป ภิกษุทั่วไป 3 รูป

รวมพระภิกษุทั้งสิ้น 21 รูป

ภิกษุณี จำนวน 2 รูป

ผู้ที่นับถือศาสนาอื่น จำนวน 1 คน (รวมผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน)

กลุ่ม	จำนวน	วิธีการ	การสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ	10	สนทนากลุ่ม/ สัมภาษณ์เชิงลึก	ผู้วิจัย
ชมราवास	31	สนทนากลุ่ม/ สัมภาษณ์เชิงลึก	ผู้วิจัย/ผู้ช่วยวิจัย/อีเมล
ภิกษุ	21	สัมภาษณ์เชิงลึก	ผู้วิจัย/ผู้ช่วยวิจัย/อีเมล
ภิกษุณี	2	สัมภาษณ์เชิงลึก	ผู้วิจัย/ผู้ช่วยวิจัย/
ศาสนิกชนอื่น	1	สัมภาษณ์เชิงลึก	อีเมล
รวมทั้งสิ้น	65		
บุคคลทั่วไป	69	Google form	เฟสบุ๊ก

ผู้ให้สัมภาษณ์ ๑๓๔ รูป/คน

- ◇ สัมภาษณ์ความเห็นทางเฟสบุ๊ก โดยใช้แบบสอบถาม google form และเป็นคำถามปลายเปิด ระหว่างวันที่ ๒๔ เมษายน - ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๓ มีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น ๖๙ คน
- ◇ รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ๑๓๔ คน
- ◇ ในจำนวน ๖๕ รูป/คน สัมภาษณ์ด้วยการสนทนากลุ่ม ๑๙ คน และสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๓๔ รูป/คน
- ◇ สัมภาษณ์ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน ๑๖ รูป/คน
- ◇ สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ จำนวน ๖ รูป/คน

ผลการศึกษา

- ◆ พุทธศาสนิกชนที่ให้สัมภาษณ์ได้ตระหนักถึงการดำรงอยู่ของผู้คนที่มีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน และเชื่อว่าพุทธศาสนิกชนไทยมีขันติธรรมในทางศาสนาสูงนับแต่อดีตมาแล้ว พุทธศาสนิกชนไทยจึงไม่ใช่ผู้เริ่มต้นก่อความขัดแย้งทางศาสนาและวัฒนธรรม ความขัดแย้งต่าง ๆ มาจากภายนอก ซึ่งถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนทั้งหมดยอมรับว่า ในปัจจุบัน เราต้องให้ความเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม กลุ่มทางศาสนา และวัฒนธรรมต้องมีความเคารพซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพุทธศาสนิกชนไทยส่วนใหญ่ยังมีแนวคิดแบบศาสนนิยมและชาตินิยม จึงไม่สามารถเปิดใจยอมรับความเท่าเทียมกันทางวัฒนธรรมศาสนาในสังคมไทยได้อย่างเต็มที่

ผลการศึกษา

- ◆ เนื่องจากมองว่าศาสนาอื่นเป็นภัยต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยและเป็นภัยต่อชาติ พุทธศาสนิกชนไทยส่วนใหญ่จึงเห็นว่าการบัญญัติพุทธศาสนาประจำชาติไทยไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องที่มีเหตุผล เพราะนอกจากจะช่วยรักษาเจตนารมณ์ของพระมหากษัตริย์ในด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ตลอดไปแล้วยังช่วยให้ชาวไทยอยู่ร่วมกันอย่างสงบร่มเย็น ทั้งยังเชื่อว่า แนวคำสอนและทำที่อันเปิดกว้างต่อศาสนาอื่น ๆ ของพระพุทธศาสนาจะช่วยส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่เป็นกว้างต่อเสรีภาพทางศาสนา

การปฏิรูปตนเอง ๒ แนวทางหลัก

(๑) การปรับแนวปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนและองค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมเสียใหม่ให้สอดคล้องกับการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมในอนาคต โดยการทบทวนการตีความคำสอนและแนวปฏิบัติของตนให้ถูกต้องตามหลักคำสอนในพระไตรปิฎก และการทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาด้วยการสานเสวนาระหว่างศาสนา ซึ่งมีกิจกรรมหรือโครงการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์โดยไม่แบ่งแยกกลุ่มทางศาสนาเป็นแกนกลางในการร่วมมือ

การปฏิรูปตนเอง ๒ แนวทางหลัก

(๒) การปฏิรูปในระดับโครงสร้างของรัฐ-ศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมเสรีประชาธิปไตยและความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม คือ ต้องแยกศาสนาออกจากรัฐ รัฐต้องเป็นกลางระหว่างศาสนา ไม่สนับสนุนศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นการเฉพาะ นอกจากนี้ ต้องริ่สร้างอัตลักษณ์ไทยหรือนิยามความเป็นไทยใหม่ที่ไม่อิงอยู่กับอัตลักษณ์ทางศาสนาของคนส่วนใหญ่ คือ พระพุทธศาสนาหรือความเป็นพุทธศาสนิกชน

ความเห็นที่แตกต่าง

- ◆ พุทธศาสนิกชนที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมเห็นด้วยกับข้อ (1) แต่ไม่เห็นด้วยกับข้อ (2) ส่วนพุทธศาสนิกชนที่มีแนวคิดแบบเสรีนิยม (ซึ่งเป็นกลุ่มน้อยมาก) เห็นด้วยกับทั้งข้อ (1) และ (2) ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวทางทั้งสอง เพราะเชื่อว่าการปรับโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับรัฐไทยใหม่ รวมทั้งการปฏิรูปตนเองในระดับจิตสำนึกแห่งความเป็นไทยและความเป็นชาติเท่านั้น จึงจะช่วยให้พลเมืองไทยที่มีความแตกต่างด้านความเชื่อและแนวปฏิบัติทางศาสนาสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ด้วยดีและมีสันติสุขอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์	อนุรักษ์นิยม (ส่วนมาก)	เสรีนิยม (ส่วนน้อยมาก)	หมายเหตุ
ทัศนะของพุทธศาสนิกชนไทยเกี่ยวกับประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม	พหุนิยมทางวัฒนธรรมในบางระดับ	พหุนิยมทางวัฒนธรรม	แนวคิดเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ยังมีอิทธิพลต่อแนวคิดเรื่อง “ความเป็นไทย”
แนวคิดและท่าทีของพุทธศาสนิกชนไทยในกรณีการรณรงค์เรียกร้องให้บัญญัติพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญและอื่น ๆ	ควรเรียกร้องและจำเป็นต้องมีการบัญญัติเพื่อความมั่นคงของพุทธศาสนาและสังคมไทย	ไม่จำเป็นและไม่ควร เพราะศาสนนิยมและชาตินิยมคือปัญหาของสังคมไทยในบริบทโลกสมัยใหม่	พุทธศาสนามีขันติธรรมและยอมรับเสรีภาพทางศาสนาอยู่แล้ว ศาสนาอื่นต่างหากที่สร้างความขัดแย้งและเป็นภัยต่อพุทธศาสนาไทย
ความคิดและแนวทางการปฏิรูปตนเองเพื่อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมประชาธิปไตยที่ยอมรับความหลากหลาย	ไม่ควรแยกรัฐกับศาสนา แต่ควรปรับปรุงด้านคำสอน องค์กร การศึกษา กฎหมายของรัฐ และศาสนสัมพันธ์ (ปฏิรูปภายใน)	ควรแยกรัฐกับศาสนา (ปฏิรูปโครงสร้างความสัมพันธ์รัฐ-ศาสนา)	เห็นร่วมกันในแง่การปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงสังคมไทยสู่สังคมพหุวัฒนธรรม

ปัญหาและอุปสรรค

- ◇ การเลือกผู้ให้ข้อมูลและการติดต่อประสานงาน
- ◇ การหาผู้ช่วยวิจัยที่ฟังพาได้และเข้าใจงานที่ได้รับมอบหมาย
- ◇ การเดินทาง
- ◇ ปัญหาเกี่ยวกับเทคโนโลยี (เครื่องอัดเสียง)
- ◇ ปัญหาจริยธรรมวิจัยในมนุษย์
- ◇ ปัญหาด้านเวลา
- ◇ ปัญหาในสถานการณ์โควิด 19

การแก้ปัญหาและปัญหา

- ◆ เทคโนโลยีสมัยใหม่
- ◆ แอปพลิเคชันในการประชุมออนไลน์
- ◆ โทรศัพท์
- ◆ อีเมล
- ◆ เฟสบุ๊ก

ปัญหาในการติดต่อทางอีเมล โทรศัพท์ หรือเฟสบุ๊ก
ขาดข้อมูลสังเกตการณ์ ไม่มี Dialogue
คำตอบบางอย่างอาจคลุมเครือ
การทำความเข้าใจในรายละเอียดไม่ได้มาก
แก้ไขได้ด้วยการคุยผ่านแอปพลิเคชัน

